

nem indokoltan. Szembetűnő még, hogy az első három szentről rengeteget írt, Szent Erzsébetnek és Szent Margitnak viszont nem jutott ugyanannyi tér. A szerkezet tehát mintha nem lenne túlzottan átgondolt, inkább csak a tartalomra fektet hangsúlyt szerzőnk.

Egészében azonban a munka rendkívül olvasható, iskolai tankönyvként alkalmazni sem volna haszontalan. Magyar Zoltánnak ezt a különleges összefoglalását mindenkinek ajánlott elolvasni.

RAÁB NÓRA

(Kairosz Kiadó, Budapest, 2005,
212 oldal, 3800 Ft)

ŐZE SÁNDOR:

***A Határ és a Határtalan
Identitáselemek vizsgálata
a 16. századi magyar
ütközőzóna népességénél***

„A félhold és a kereszt kétségbeesett küzdelmei vulkáni erővel folynak. A halálnak olyan bő aratása van, hogy a ledöntött sorokat asztagba sem bírja rakni. A búzamezőket gaz és gyom veri föl, ekés emberek helyett rothadó holttestek tarkítják azokat. A hadakozó felek messze rúgják maguktól az irgalmat és az emberséget, könnyebb a gyémánt-

ban, mint ezekben lágyságot találni” – írta a Mohács utáni szétszakadt Magyarország keserves mindennapjairól csaknem egy évszázada Takáts Sándor történész, piarista szerzetes.

Őze Sándor történész most kiadott könyvében korábban már megjelent tanulmányai találhatók, egybeszerkesztve pedig kiváló eszmetörténeti munka, amely párját ritkítja a korszakkal foglalkozó könyvek sorában. Az írások egy témakörhöz, a kor nemzettudatának vizsgálatához kötődnek. A központi kérdés a szerző számára: milyen ideológia, hit, szellemi esszencia segített át a 16. század magyar társadalmát a megsemmisülés szakadékaiban? Olyan identitást fogalmazott meg ekkor a nemzet, amely elegendő tartaléknak bizonyult egészen az útkeresés időszakáig, a reformkorig.

Őze tanulmányai azonban nem a kultúra- és tudatformáló elitet, hanem a végvári katonaság tudatát és más csoportokhoz való viszonyát vizsgálják. Természetesen papok, egyházi értelmiségiek is megjelennek a fejezetekben, főleg *A 16. századi magyar határvidék mozgástörvényei* címűben, de ők leginkább a katonasághoz és a hozzájuk tartozó határhelyzet életformájához köthetőek. Ilyenek a hadak soraiban munkálkodó tábori papok, akik egytől egyig ferencesek voltak. A szerző Krisztus szegény követőinek 16. századi történelmével alaposabban is foglalkozik *A ferencesek és a refor-*

máció kapcsolata a XVI. századi Magyarországon című tanulmányában; ebben részletesen ír arról a 14–15. században megalakult „lelki védelmi vonalról”, amely az ország déli és keleti határán jött létre, és amely kiegészítője volt a kettős védelmi vonalnak, mely a törököktől óvta az országot.

A kötetben található tanulmányok időhatára 1526 és 1566. Az első évszám nem szorul magyarázatra, hiszen ez a mohácsi vereség, melyet a király halála is tetézett. A magyar és az európai történetírás több évszázada a magyarországi török hódítás kezdőpontjának tekinti, bár az 1956-ot követő konszolidációs történetírás megpróbálta e tragikus évszámot kivenni a kronológiai korszakolásból. Az 1566-os végpont Őze szubjektív elgondolását tükrözi. Hozzá kell tegyük: helyesen. Azért fontos ez az évszám, mert ebben az esztendőben halt meg Szigetvár ostromakor a nagy hódító, Szulejmán szultán. Ebben az évben lett világos a magyarság számára: Magyarország három részre szakadása nem gyorsan felejtendő rossz álmom, hanem a jelent, a jövőt is meghatározó állandósult lidércnyomás. Őze időhatárai azt a négy évtizedet fogják át, amelyben a társadalom még nem eszmélt rá, hogy a kény-

szerpályát nem tudja gyorsan maga mögött hagyni, s a nyomorúság másfél száz évig fog tartani.

A *Meghasonlott kereszténység és a határvidék* című részben olvashatunk a híres hitszónok, Szegedi Kis István mára szinte teljesen elfeledett reformátor elődeiről, többek között a lelkész-nyomdász Abádi Benedekről, Ozorai Imréről vagy Kopácsi Istvánról, majd a következő tanulmányokban Szegedi Kis szolgálati helyeiről. A protestantizmus egének csillagáról, ahogy a korszak legnagyobb teológusát Szakály Ferenc elnevezte, Őze nagyon részletesen ír, ilyen összefogott, életművének minden részletre kiterjedő bemutatása régóta nem született. Az utolsó fejezet, az *Apokaliptika és nemzeti mítoszok* mindkét tanulmánya a határvidéken élők idő- és térszemléletét mutatja be, valamint azt a gondolkodásmódot, amely az apokaliptikus eljövételét látta minden katonai vereségben.

Befejezésként elegendő, ha csak annyit írunk: egy kiváló történész újabb kitűnő könyvét tartja kezében az olvasó.

TULOK PÉTER

(*Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia
Munkaközösség, Budapest, 2006,
366 oldal, ármegjelölés nélkül*)